

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษาทุกระดับ เนื่องจากหลักสูตรเป็นแกนกลางในการกำหนดทิศทางของการจัดการศึกษา ซึ่งในกระบวนการสร้างหลักสูตรนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลโดยตรงเกี่ยวกับหลักสูตรได้แก่ ข้อมูลทางด้านปรัชญาหรือแนวคิดทางการศึกษา ซึ่งปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาเหล่านี้จะเป็นกรอบการจัดประสบการณ์และกิจกรรมของหลักสูตร (สมิตร์ คุณานุกร, 2518)

สำหรับหลักสูตรการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย ก็ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาและแนวคิดในการจัดการศึกษามาตั้งแต่ในอดีต โดยปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาส่วนใหญ่จะมีต้นกำเนิดมาจากต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ แนวคิดทางการศึกษาแบบไฮสโคป แนวคิดทางการศึกษาแบบนีโอฮิวแมนนิส แนวคิดทางการศึกษาแบบคอนสตรัคทีวิซึม และแนวคิดทางการศึกษาแบบเรกจิโอ เอมีเลีย เป็นต้น ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาแนวคิดทางการศึกษา 2 แนวคิด ที่ให้ความสำคัญแก่เด็กเป็นรายบุคคล และเด็กเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ

แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี ของ Maria Montessori ซึ่งมีหลักในการสอน คือ เด็กจะต้องได้รับการยอมรับนับถือในสภาพที่แตกต่างจากผู้ใหญ่ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก การเรียนรู้สิ่งต่างๆ เด็กจะใช้จิตในการหาความรู้ ซึมซาบเอาสิ่งต่างๆ เข้าไปในจิตของตนเอง โดยเด็กทุกคนจะมีช่วงเวลาสำคัญสำหรับการเรียนรู้ในระยะแรก ที่ครูจะต้องเป็นผู้สังเกตเพื่อให้เด็กแต่ละคนมีโอกาสในการเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน และเด็กจะเรียนได้ดีที่สุดในสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมที่ได้เตรียมอย่างมีจุดมุ่งหมาย เด็กสามารถเรียนได้ด้วยตนเองจากการที่เด็กมีอิสระในสิ่งแวดล้อมที่จัดเตรียมเอาไว้อย่างสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมหนึ่งที่มีความสำคัญในการเรียนรู้

ของเด็ก ได้แก่ ชุดอุปกรณ์ที่มอนเตสซอรีได้คิดขึ้น และมีรูปแบบการสาธิตการใช้อุปกรณ์อย่างมีแบบแผน หลักสูตรตามแนวคิดนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประสบการณ์ชีวิตหรือกลุ่มทักษะกลไก กลุ่มประสาทสัมผัส และกลุ่มวิชาการ (จีระพันธุ์ พูลพัฒน์, 2540)

แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ของ Rudolf Steiner เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มีพื้นฐานสำคัญมาจากมนุษยปรัชญา ซึ่งเป็นปรัชญาที่ศึกษาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ สำหรับเด็กในระดับปฐมวัยนั้น ตามหลักมนุษยปรัชญาได้อธิบายถึงเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 0-7 ปีไว้ว่า เป็นช่วงที่รูปร่างได้พัฒนาขึ้นหลังจากการที่เด็กได้อยู่ในครรภ์มารดา เป็นวัยที่เรียนรู้จากการกระทำผ่านพลังเจตจำนง (Willing) เด็กในวัยนี้จะมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยการทำตามและการเลียนแบบ ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นการจัดการกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เด็กพัฒนาพลังเจตจำนง โดยที่ครูจะต้องเป็นตัวแบบที่ดีสำหรับเด็ก สำหรับหลักสูตรตามแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ใช้ฤดูกาลที่เกิดขึ้นตลอดทั้งปีเป็นแกนในการจัดประสบการณ์และกิจกรรม (Rudolf Steiner, 1907; อารี สัตนหวิ, มปป.)

แนวคิดทั้งสอง เป็นแนวคิดที่มีต้นกำเนิดมาจากต่างประเทศ มีปรัชญาพื้นฐานของแนวคิดมีความแตกต่าง หลักสูตรจึงมีความแตกต่างกัน ดังนั้นในการนำแนวคิดมาใช้ในโรงเรียนประเทศไทย จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับนักเรียนและสภาพบริบทสังคมไทย

การพัฒนาหลักสูตร เป็นกระบวนการในการจัดทำหลักสูตรในระดับโรงเรียนอนุบาล โดยยึดตามหลักการแนวคิดทางการศึกษาที่โรงเรียนนำมาใช้ Taba (1962) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรดังนี้

1. วินิจฉัยความต้องการ (Diagnosis of Needs) สัมภาษณ์ปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่างๆของสังคมและผู้เรียน
2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ (Formulation of Objectives) กำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจนหลังจากที่ได้วินิจฉัยความต้องการแล้ว
3. คัดเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) ในการคัดเลือกเนื้อหานั้น จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้ นอกจากนั้นยังต้องสอดคล้องกับ วัย ความสามารถของผู้เรียน และเป็นเนื้อหาสาระที่มีความเชื่อถือได้และสำคัญต่อการเรียนรู้
4. จัดเนื้อหาสาระ (Organization of Content) เนื้อหาที่เลือกจะต้องจัดโดยคำนึงถึงความต่อเนื่องและความยากง่ายของเนื้อหา วุฒิภาวะ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน

5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) โดยคัดเลือกให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและจุดประสงค์ของหลักสูตร

6. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning Experiences) ประสบการณ์การเรียนรู้ ควรจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระและความต่อเนื่อง

7. กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล (Determination of What to Evaluate and of the Ways and Means of Doing it) กำหนดสิ่งที่จะประเมินเพื่อตรวจสอบผลว่าบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมไปถึงการกำหนดวิธีการประเมินผลและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

หลังจากผ่านกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร จนได้จัดทำเป็นเอกสารหลักสูตรของโรงเรียนแล้วนั้น การนำหลักสูตรไปใช้ ถือได้ว่าเป็นกระบวนการต่อไปที่สำคัญมากในการจัดการศึกษา เนื่องจากเป็นขั้นตอนการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของหลักสูตร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ในการนำหลักสูตรไปใช้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่

- 1) องค์ประกอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน (Pedagogical Component)
- 2) องค์ประกอบในด้านการปฏิบัติการ (Operational Component)

Decker and Decker (1997) ได้กล่าวถึงรายละเอียดดังนี้

1. องค์ประกอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน (Pedagogical Component) เป็น การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนและการดูแลเด็กสำหรับเด็กโดยตรง ได้แก่

1.1 การวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอน (Planning Children 's Program)

1.2 การให้บริการการเลี้ยงดูและดูแลสุขภาพและความปลอดภัย

(Providing Nutrition, Health and Safty Service)

1.3 การประเมินเด็ก การบันทึก และการรายงานความก้าวหน้าของเด็ก

(Assessing, Recording and Reporting Children 's Progress)

1.4 การทำงานกับผู้ปกครอง (Working with Parent)

2. องค์ประกอบในด้านการปฏิบัติการ (Operational Component) เป็นส่วนในการดำเนินการเพื่อส่งเสริมในการจัดการเรียนการสอนและการดูแลเด็กให้สำเร็จลุล่วงได้ดี

2.1 การจัดการบุคลากร (Leading and Managing Personnel)

2.2 การวางแผนการจัดสภาพทางกายภาพ (Planning the Physical Facility)

2.3 การเงินและงบประมาณ (Financing and Budget)

โรงเรียนอนุบาลที่นำหลักสูตรตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ มาใช้นั้น จะต้องมีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังที่กล่าวไว้แล้วในข้างต้น เพื่อให้บรรลุหลักการสำคัญตามแนวคิดทางการศึกษานั้น นอกจากนั้นโรงเรียนอนุบาลยังต้องคำนึงถึงสภาพสังคมที่โรงเรียนเหล่านั้นตั้งอยู่ด้วย เนื่องจากแนวคิดทั้งสอง เป็นแนวคิดที่มีต้นกำเนิดในประเทศแถบยุโรป ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างจากประเทศไทยมาก ดังนั้นเจ้าของโรงเรียนหรือผู้บริหารจะต้องมีการนำแนวคิดนั้นมาปรับเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของไทยทั้งในด้านสังคม นโยบายการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และระบบการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารายละเอียดในการนำแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและ วอลดอร์ฟไปใช้ในโรงเรียนอนุบาล กรุงเทพมหานคร โดยศึกษาในเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร และการใช้หลักสูตร ในด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การจัดการบุคลากร การจัดการเรียนการสอน การประเมินผลพัฒนาการของเด็ก และการทำงานกับผู้ปกครอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตร ในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตร ในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ

ขอบเขตในการวิจัย

1. กรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่
  - 1.1 โรงเรียนที่ใช้ แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี ได้แก่ โรงเรียนรัตนกร
  - 1.2 โรงเรียนที่ใช้ แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ได้แก่ โรงเรียนโอบอุ้ม และโรงเรียนอรุโณทัย
2. การศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลของแต่ละโรงเรียน ดังนี้
  - 2.1 ความเป็นมาของโรงเรียน
  - 2.2 การพัฒนาหลักสูตร

2.3 การใช้หลักสูตร

3. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลของโรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ในภาคการศึกษาด้าน
ปีการศึกษา 2542 เป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 6 เดือน

ข้อตกลงเบื้องต้น

ครูประจำชั้นห้องเรียนของโรงเรียนที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและ
วอลดอร์ฟ เป็นผู้ที่ผ่านกระบวนการอบรมครูที่โรงเรียนที่ใช้แนวคิดนั้นๆ จัดขึ้น ดังนั้น ครูประจำชั้น
แต่ละห้องเรียนจึงสามารถจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาแบบ
มอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟได้

ข้อจำกัดของการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาและ การใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล
ในภาคการศึกษาด้านเท่านั้น ทำให้ขาดข้อมูลการพัฒนาและ การใช้หลักสูตรในโรงเรียน
ตลอดปีการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยได้พยายามเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากภาคการศึกษาด้าน
ในการค้นหาหลักการสำคัญในการพัฒนาและ การใช้หลักสูตรของโรงเรียนแต่ละแห่ง เพื่อสามารถนำ
หลักการดังกล่าว มาเข้าใจแนวทางการพัฒนาและ การใช้หลักสูตรของโรงเรียนตลอดปีการศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

หลักสูตร หมายถึง แนวทางในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเพื่อให้เป็นไปตาม
ปรัชญาและแนวคิดของผู้พัฒนาหลักสูตร ซึ่งอาจจะมีการระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้

การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการต่างๆ ในการกำหนดรายละเอียดหลักสูตรของ
โรงเรียน ให้สอดคล้องกับแนวคิดต้นแบบทางการศึกษา ในที่นี้หมายถึง แนวคิดทางการศึกษา
แบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ โดยมีการปรับเปลี่ยน ดัดแปลง หรือเพิ่มเติมรายละเอียดของหลักสูตร
ให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนในบริบทสภาพบริบทสังคมไทย ซึ่งขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร
ประกอบด้วย

1. การวินิจฉัยความต้องการ หมายถึง การสำรวจ หรือ การมีความคิดเห็นต่อ สภาพปัญหา และความต้องการและความจำเป็นต่างๆของสังคมและผู้เรียน
2. การกำหนดวัตถุประสงค์ หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ตามแนวคิดทางการศึกษา หลังจากที่ได้วินิจฉัยความต้องการแล้ว
3. การคัดเลือกเนื้อหาสาระ หมายถึง การคัดเลือกเนื้อหา ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
4. การจัดเนื้อหาสาระ หมายถึง การจัดเรียงลำดับเนื้อหา ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึง การคัดเลือกกิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึง การจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
7. การกำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมิน หมายถึง การกำหนดหัวข้อที่ใช้เป็นหลักในการประเมินผลพัฒนาการของเด็กในโรงเรียน และการกำหนดวิธีการที่ใช้ในการประเมินผล

การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การดำเนินงานในด้านต่างๆ ของโรงเรียน เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ประกอบด้วย

1. การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพการจัดพื้นที่ต่างๆในโรงเรียน ประกอบด้วย พื้นที่ภายในอาคาร และพื้นที่นอกอาคาร ตลอดจนสื่ออุปกรณ์ต่างๆ
2. การจัดการบุคลากร หมายถึง กระบวนการต่างๆในการจัดการบุคลากรครู ตั้งแต่ การรับสมัครเข้าทำงาน การพัฒนาบุคลากร การบริหารงานและการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆในโรงเรียน
3. การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกลุ่มเด็ก การจัดตารางสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การประเมินผลพัฒนาการของเด็ก หมายถึง กระบวนการต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การประเมิน และการรายงานผลการประเมินพัฒนาการ
5. การทำงานกับผู้ปกครอง หมายถึง การที่บุคลากรครูและผู้ปกครองมีการติดต่อสื่อสาร และ ประสานงานในการทำกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

การศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตร หมายถึง กระบวนการในการค้นหาคำตอบ เกี่ยวกับแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร และวิธีการดำเนินงาน ในการใช้หลักสูตรของโรงเรียน โดยใช้ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

โรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี หมายถึง โรงเรียนที่รับเด็กอายุ 3-6 ปี และใช้แนวคิดหลักในการจัดการศึกษาแบบมอนเตสซอรี ที่มีความเชื่อว่า เมื่อเด็กเกิดมา เด็กมีรูปแบบบางอย่างอยู่ในตัวของเด็กมาตั้งแต่แรกเกิด รูปแบบ ในที่นี้หมายถึง ลักษณะนิสัย อารมณ์ และความสามารถทางด้าน ครูจึงต้องให้การยอมรับความแตกต่างของเด็กเป็นรายบุคคล เด็กจะสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เด็กวัยนี้ใช้จิตในการแสวงหาความรู้ เนื่องจากจิตของเด็กสามารถซึมซับสิ่งต่าง ๆ ได้ เด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีช่วงเวลาหลักของชีวิตในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้การเดิน หรือการพูด ครูจึงต้องเป็นผู้เตรียมสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียนรู้สำหรับเด็ก เนื้อหาตามแนวคิดนี้จะแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม เพื่อให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว และสอดคล้องกับพัฒนาการตามวัยของเด็ก ได้แก่ กลุ่มประสบการณ์ชีวิตหรือทักษะกลไก กลุ่มประสาทสัมผัส และกลุ่มวิชาการ โดยแต่ละกลุ่มเนื้อหา จะมีชุดอุปกรณ์ต่างๆที่มอนเตสซอรีได้ออกแบบขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่าง ในการสอน มีการสาธิตชุดอุปกรณ์แต่ละชุดตามขั้นตอนของมอนเตสซอรี เนื่องจากหลังจากที่ครูได้สาธิตการทำอุปกรณ์เป็นขั้นๆ จิตของเด็กจะสามารถซึมซับวิธีการทำอุปกรณ์ตามขั้นตอนการสาธิตอุปกรณ์จากครู และสามารถลงมือทำตามได้ทันที

โรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ หมายถึง โรงเรียนที่รับเด็กอายุ 3 - 6 ปี เป็นโรงเรียนที่มีความเชื่อตามหลักมนุษยปรัชญา (Anthroposophy) ของ Rudolf Steiner ซึ่งมีความเชื่อว่า เด็กอายุ 0 - 7 ปี เด็กเป็นเสมือนอวัยวะประสาทสัมผัส (sense organ) และเด็กวัยนี้จะมีพลังเจตจำนง (Willing) อยู่ในตัว ซึ่งพลังนี้จะต้องได้รับการพัฒนา จึงทำให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยใช้อวัยวะประสาทสัมผัสในการรับรู้ ร่วมกับพลังเจตจำนง ทำให้เด็กสามารถเลียนแบบได้ ซึ่งเป็นวิธีที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัว ไม่ว่าจะเป็น บุคคล หรือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ พลังเจตจำนงที่ได้รับการพัฒนาจะส่งผลต่อการพัฒนาทางกายและการพัฒนาจังหวะของอวัยวะภายในร่างกายต่าง ๆ ดังนั้นเนื้อหาที่สำคัญของการจัดการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาพลังเจตจำนง ความรู้สึก และความคิด ในการกำหนดจะพิจารณาจากตัวเด็กของเด็กตามหลักมนุษยปรัชญา และบริบททางสังคมของเด็ก โดยหลักสำคัญในการจัดกิจกรรมในห้องเรียนได้แก่ การทำซ้ำ (Repetition) การมีจังหวะ (Rhythm) และ การเคารพและศรัทธาต่อสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเด็ก (Reverence)

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดกรณีศึกษา มีลักษณะดังนี้
  - 2.1 เป็นโรงเรียนที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตซอริหรือวอลดอร์ฟเป็นแกนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
  - 2.2 เป็นโรงเรียนที่มีผู้ผ่านการอบรมจากสถาบันฝึกหัดครูตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตซอริ หรือวอลดอร์ฟ โดยตรง มาให้ความรู้ และดูแลการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างน้อย 1 คน
3. สร้างเครื่องมือในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิควิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย
  - 3.1 แบบบันทึกอย่างย่อ

แบบบันทึกเฉพาะส่วนข้อความสำคัญ เพื่อช่วยความจำ ซึ่งผู้วิจัยจะใช้แบบบันทึกนี้ในกรณีที่ผู้วิจัยรู้สึกว่าไม่ควรจะจดบันทึกในขณะนั้นอย่างละเอียด เพราะจะทำให้ผู้ถูกสังเกตมีปฏิกิริยาที่ไม่เป็นธรรมชาติ และเป็นการรบกวนการจัดการกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน
  - 3.2 แบบบันทึกภาคสนาม

แบบบันทึกซึ่งจะทำภายหลังจากการจดบันทึกย่อ หรือจะบันทึกระหว่างการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยจะบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการสังเกตและซักถามในแต่ละวัน รูปแบบของแบบบันทึกภาคสนามแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่

    - 3.2.1 ส่วนนำ เป็นการจดชื่อของเหตุการณ์หรือกิจกรรม ที่ผู้วิจัยได้สังเกตเวลาเริ่มและสิ้นสุดการสังเกต วัน เดือน ปี ที่สังเกต และสถานที่ที่สังเกต
    - 3.2.2 การจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง โดยบรรยายอย่างละเอียดถึงสิ่งแวดล้อม
    - 3.2.3 การตีความเบื้องต้น โดยการใช้แนวคิดทฤษฎีประกอบ การแสดงความคิดเห็นของผู้วิจัย และการสร้างข้อสรุปชั่วคราว
    - 3.2.4 การประเมินการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยจะจดบันทึกวิธีการที่ใช้ และประเมินการประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการสังเกต ตามความรู้สึกส่วนตัวของผู้สังเกต และประเมินคุณภาพของข้อมูลที่ได้มา

3.3 แบบบันทึกการสัมภาษณ์

รูปแบบของแบบบันทึกการสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

3.3.1 ส่วนนำ เป็นการจดบันทึกชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์ ประเด็นที่สัมภาษณ์ เวลาเริ่มและสิ้นสุดการสัมภาษณ์ วัน เดือน ปี และสถานที่ที่สัมภาษณ์

3.3.2 การจดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง

3.3.3 การตีความเบื้องต้นจากข้อมูลที่ได้ โดยการใช้นาฬิกาทฤษฎีประกอบ การแสดงความคิดเห็นของผู้วิจัย และการสร้างข้อสรุปชั่วคราว

3.3.4 การประเมินการสัมภาษณ์ โดยจะจดบันทึกวิธีการที่ใช้ และประเมินการ ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการสัมภาษณ์ตามความรู้สึกส่วนตัวของผู้สังเกต ปฏิกริยาของผู้สัมภาษณ์

3.4 แบบบันทึกข้อมูลจากการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

แบบบันทึกที่ได้จากการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมภายใน ห้องเรียน สิ่งแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ตลอดจนสื่ออุปกรณ์ต่างๆ โดยแบ่งออกข้อมูลเป็น 2 ส่วน

3.4.1 ข้อมูลที่เป็นแผนภาพ หรือรูปภาพ ที่แสดงถึงที่ตั้ง และสภาพพื้นที่ต่างๆ ภายในโรงเรียน และสภาพสื่ออุปกรณ์ต่างๆ

3.4.2 ข้อมูลบรรยาย โดยจะเป็นการบรรยายสภาพบรรยากาศของพื้นที่ต่างๆ ในโรงเรียนอย่างละเอียด เช่น การบรรยายที่ตั้งของโรงเรียน การบรรยายสภาพบริเวณรับ-ส่งเด็ก การบรรยายสภาพพื้นที่ในอาคาร และพื้นที่นอกอาคาร ตลอดจนลักษณะสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ สภาพ การจัดเก็บ การดูแล การสร้างและการสั่งซื้อสื่ออุปกรณ์ต่างๆ

นอกจากนั้น ผู้วิจัยจะใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบการบันทึกข้อมูลในแบบบันทึกทั้งสาม ที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น เพื่อช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลถูกต้อง ครบถ้วน และสมบูรณ์มากขึ้น ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง ใช้ในบันทึกคำพูดของผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ ขณะทำการสัมภาษณ์ แล้วจึงนำมาถอดข้อความจากเครื่องบันทึกเสียงภายหลังในแบบบันทึกการสัมภาษณ์ กล้องถ่ายภาพ ใช้ในการบันทึกภาพเหตุการณ์ สถานที่ หรือวัตถุต่างๆ และกล้องวิดีโอ ใช้ในการบันทึกภาพเหตุการณ์ต่อเนื่องตลอดวันที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 6 เดือน โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีต่างๆในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

4.1 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยจะทำการสังเกตโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับกลุ่มคนที่ศึกษา ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ในโรงเรียน และพยายามให้กลุ่มคนที่ศึกษายอมรับผู้วิจัยว่ามีสถานภาพพบปะกันเช่นเดียวกับตน โดยในแง่ระเบียบวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

4.1.1 การสังเกต เป็นการเฝ้าดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ขณะที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยผู้วิจัยจะทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ในการศึกษาการใช้หลักสูตรในโรงเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนตลอดทั้งวัน การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมในการพัฒนาและการนิเทศบุคลากรครู เป็นต้น

4.1.2 การซักถาม เป็นการซักถามบางสิ่งบางอย่างที่เป็นข้อสงสัยจากการสังเกต เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับความหมายหรือสัญลักษณ์ หรือพฤติกรรมบางอย่างในขณะที่ทำกิจกรรมต่างๆ

4.1.3 การจดบันทึกเป็นการเขียนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการซักถาม โดยเขียนในแบบบันทึกยกก่อน แล้วจึงบันทึกในแบบบันทึกภาคสนามภายหลังหรืออาจจะบันทึกในแบบบันทึกภาคสนามในขณะที่สังเกต โดยผู้วิจัยจะทำการบันทึกแบบบันทึกภาคสนามในแต่ละวันของการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ภายหลังจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมแต่ละวัน ผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสังเกต โดยพูดคุยกับผู้ถูกสังเกตอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4.2 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะ เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยมีประเด็นที่สนใจที่ต้องการคำตอบอยู่แล้ว จึงพยายามหันความสนใจของผู้ถูกสัมภาษณ์ให้เข้าสู่จุดสนใจนั้น ประเด็นการสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร โดยจะทำการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน และการใช้หลักสูตรโดยทำการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่คาดว่าจะสามารถให้คำตอบต่อคำถามการวิจัยได้

4.3 การศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ มาใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ ได้แก่

4.3.1 เอกสารที่ใช้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ ได้แก่ หนังสือ สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดทางการศึกษาดั้งเดิม

4.3.2 เอกสารต่าง ๆ ของโรงเรียนได้แก่ เอกสารหลักสูตรของโรงเรียน แผนการสอน เอกสาร ตารางกิจกรรมประจำปี และจุลสารปฐมนิเทศของโรงเรียน เป็นต้น เพื่อศึกษาการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน หรือเอกสารที่จัดทำขึ้นจากการใช้หลักสูตร เช่น จุดหมายข่าว รายงานความก้าวหน้าของนักเรียน เป็นต้น เพื่อศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

5.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์

5.2 ตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

5.3 ทำดัชนีจากข้อมูลที่เก็บรวบรวม เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีวิธีการดังนี้

5.3.1 ผู้วิจัยจะเขียนรายการคำหรือข้อความจากกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับปัญหาในการวิจัยก่อนการเก็บข้อมูล

5.3.2 หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะนำทัศนะของคนในโรงเรียนที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกต มาปรับปรุงการเรียกคำหรือดัชนีต่างๆ ที่ตนได้ตั้งไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในปรากฏการณ์ และอาจมีการเพิ่มเติมคำใหม่ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.3.3 ผู้วิจัยจะเริ่มให้คำจำกัดความของดัชนีแต่ละตัว เพื่อให้ทราบเนื้อหาที่ครอบคลุมดัชนีนั้น

5.3.4 ทำดัชนีในแบบบันทึกข้อมูลต่างๆ โดยการอ่านบันทึกและเขียนดัชนีตัวที่ตรงกับข้อความส่วนนั้นไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่บันทึก

5.4 การทำข้อสรุปชั่วคราว เป็นการนำเอาความคิดที่ได้ประมวลได้จากการทำดัชนีข้อมูล และเชื่อมโยงดัชนีนั้นเข้าด้วยกันแล้วลงมือเขียนเป็นประโยคหรือข้อความเชิงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะดัชนีหรือข้อมูลที่ศึกษา

5.5 การสร้างบทสรุป เป็นการนำเอาข้อสรุปชั่วคราวที่ได้ มาตรวจสอบและยืนยัน ซึ่งจะกลายเป็นข้อสรุปย่อย จากนั้นจึงมีการนำข้อสรุปย่อยเหล่านั้นมาเชื่อมโยงความสัมพันธ์กัน เพื่อให้เป็นบทสรุปเพื่อตอบคำถามการวิจัย

5.6 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่

5.6.1 การจำแนกประเภทของข้อมูล โดยมีการแบ่งข้อมูลที่ได้มาจากการรวบรวมข้อมูลมาจัดแบ่งออกตามคุณลักษณะ

5.6.2 การจัดระบบความคิด เป็นการพิจารณาข้อมูลที่มีอยู่ เพื่อระบุนหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล จากนั้นนำความสัมพันธ์ที่พบมากำหนดเป็นกลุ่มข้อมูล และมีการจัดข้อมูลทั้งหมดเข้ากลุ่มข้อมูล

5.6.3 การเปรียบเทียบข้อมูล คือ การแสวงหาความเหมือนและแตกต่างที่มีอยู่ในข้อมูล ตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไปอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างข้อสรุปที่กล่าวถึงลักษณะร่วมและแตกต่างของข้อมูลที่นำมาเปรียบเทียบ

5.6.4 การตีความข้อมูล คือ การพยายามดึงความหมายออกมาจากข้อมูลที่มีอยู่ เป็นการทำความเข้าใจว่าข้อมูลบอกระบบอะไรบ้าง โดยนำข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาก มาพิจารณาถึงความหมายที่ลึกซึ้งของข้อเท็จจริงหรือพฤติกรรมนั้น

5.6.5 การอธิบายสาเหตุและการเชื่อมโยงข้อมูล เป็นการเชื่อมโยงสาเหตุความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลชุดหนึ่งกับข้อมูลอีกชุดหนึ่ง โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั้งสองชุด มีลักษณะของการเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ของข้อมูลชุดแรกที่มีต่อข้อมูลชุดหลัง

5.6.6 การนิรนัย เป็นการนำข้อความรู้ทางทฤษฎี มาเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวม ตามรายละเอียดกรอบทฤษฎี เพื่อหาความสอดคล้อง และแตกต่างข้อมูลกับความรู้ทางทฤษฎี

5.6.7 การสร้างสรุปแบบอุปนัย เป็นการประมวลความคิดขึ้นจากข้อมูลเชิงรูปธรรมแล้วทำเป็นข้อสรุปซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมตามวิธีการแบบอุปนัย

5.6.8 การกำหนดโครงสร้างความรู้ เป็นการนำเอาข้อมูลทั้งหมดมาพิจารณาคำความสัมพันธ์ ระหว่างกันและกัน และมีการระบุนหาความสัมพันธ์ร่วมกัน เป็นความสัมพันธ์ร่วมย่อย และหาความสัมพันธ์ระหว่าง ความสัมพันธ์ร่วมย่อยๆทั้งหมด เพื่อให้เกิดเป็นโครงสร้างใหญ่ ที่ครอบคลุม

6. การนำเสนอ

7. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ของการวิจัย

ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาและการใช้หลักสูตรตามแนวคิดที่ริเริ่มในต่างประเทศ นำมาใช้ให้สอดคล้องกับสภาพบริบทสังคมไทยปัจจุบัน อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล